

АНКЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ОВОЛОДІННЯ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИQUESTIONNAIRES IN THE SYSTEM OF MASTERY TOOLS
IN THE UKRAINIAN LANGUAGE BY FOREIGN STUDENTS

У статті порушено коло питань, пов'язаних із ефективністю вивчення та викладання української мови як іноземної в Запорізькому державному медичному університеті. Процес мовної інтеграції студентів, що обрали Україну місцем навчання, є досить складним і передбачає особливі методи реалізації. Найважчим для іноземних студентів є початковий етап, упродовж якого вони опановують абетку, вчать читати й писати, знайомляться із принципами складоділу й наголошування слів, окремими правилами орфографії тощо. Наступним кроком є пояснення та усвідомлення семантики слів, розвиток навичок монологічного й діалогічного мовлення (переважно в межах соціально-побутової тематики), сприймання текстів на слух, утворення з поданих слів простих і складних речень. Викладач, добираючи матеріал, орієнтується на завдання/вправи, спрямовані на збагачення словникового запасу іноземних студентів, і допомагає вільно висловлювати думки українською. Крім класичних методів, активно використовуються інтернет-ресурси (мультимедійні матеріали YouTube, онлайн-курси, творчі й тестові завдання, фото, ілюстрації, кросворди, брейн-ринги, майстер-класи тощо), які сприяють активізації пізнавальної діяльності іноземних студентів та забезпечують ефективність засвоєння ними норм української мови. Продуктивність оволодіння українською як іноземною є більш результативною в поєднанні з виховним процесом (відвідування вистав, концертів, музеїв, різноманітні експерсії та майстер-класи), що є невід'ємною частиною духовного збагачення студента, дає певні знання з історії, національної культури та традицій України. Під час навчально-виховного процесу викладачами кафедри використовується анкетування як форма контролю. Вона допомагає виявити слабкі та сильні сторони мовної адаптації респондентів і сприяє пошуку оптимально ефективних видів і методів викладання української мови.

Ключові слова: анкетування, ефективність навчання, мовна адаптація, національна культура, традиції України,

форми і методи навчання, продуктивність навчання.

This article deals with the problem related to the effectiveness of studying and teaching the Ukrainian language as a foreign language at the Zaporizhzhia State Medical University. The process of linguistic integration of students who have chosen Ukraine as a place of study is quite complex and requires special methods of implementation. The most difficult for foreign students is the initial stage, during which they master the alphabet, learn to read and write, get acquainted with the principles of syllable division and accentuation of words, specific rules of spelling, etc. The next step is to explain and understand the semantics of words, develop the skills of monologue and dialogic speech (mainly within social and everyday topics), listening to texts, forming simple and complex sentences from the given words. The teacher focuses on tasks/exercises aimed at enriching the vocabulary of foreign students and helps them express their thoughts freely in Ukrainian. In addition to classical methods, Internet resources (YouTube multimedia materials, online courses, creative and test tasks, photos, illustrations, crosswords, brain-rings, master classes, etc.) are actively used, which contribute to the activation of the cognitive activity of foreign students and ensure the effectiveness of learning them the norms of the Ukrainian language. The productivity of mastering Ukrainian as a foreign language is more effective in combination with the educational process (visiting performances, concerts, museums, various excursions and master classes), which is an integral part of the student's spiritual enrichment, provides certain knowledge of the history, national culture and traditions of Ukraine. During the educational process, teachers of the department use questionnaires as a form of control. It helps to identify the weak and strong aspects of language adaptation of the respondents and helps to find optimally effective types and methods of teaching the Ukrainian language.

Key words: survey, effectiveness of training, language adaptation, national culture, traditions of Ukraine, forms and methods of training, productivity of training.

УДК 378.147.016:811.161.2]-057.875-054.6
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.1.19>

Кравченко Ю.В.,
канд. філол. наук,
ст. викладач кафедри мовної підготовки
Запорізького державного медичного
університету
Гнатенко С.А.,
ст. викладач кафедри мовної підготовки
Запорізького державного медичного
університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Ефективність вирішення проблем вивчення та викладання української мови як іноземної в освітньому закладі зумовлено особливостями навчально-виховного процесу, змістом, характером, способами організації, формами та методами впливу на студента. Саме тому доцільним є аналіз особливості вивчення та викладання української мови як іноземної.

Усвідомлення важливості порушення питань вивчення та викладання української мови як іноземної в навчальному закладі вимагає від професорсько-викладацького складу нових знань,

пошуку цікавих методів, доцільних прийомів та ефективних технологій навчання в процесі опанування іноземними студентами української мови, що, своєю чергою, передбачає й ознайомлення з історією, культурою, традиціями українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній українській лінгводидактиці, наукові підвалини якої розроблені в докторських дисертаціях Г. Онкович та Л. Паламар, активно вивчаються окремі аспекти методики викладання української мови як іноземної. Так, історичний аспект досліджувала С. Яворська, термінологічний описала

Н. Бородіна, лінгвокультурологічний вивчала О. Тростинська, методологічний – О. Мацько тощо. Вагомими дослідженнями у сфері викладання української мови як іноземної є праці Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Т. Єфімової, Л. Мацько, Д. Мазурик, І. Кочан, Т. Лагути, О. Тростинської, Г. Тохтар, Б. Сокола та ін.

Сучасна методика вивчення іноземної мови переживає своє друге становлення, оскільки сьогодення вимагає від освітян нових методів, підходів, форм, засобів подачі інформації. Не зважаючи на активізацію досліджень у цій галузі, вона всеодно залишається дискусійною, що і обумовило актуальність обраної роботи.

Мета статті – розробити методики впровадження прийому анкетування у процес викладання української мови студентам-іноземцям.

Виклад основного матеріалу. Іноземці, які обрали навчання в Україні, а саме: в Запорізькому державному медичному університеті, вивчають українську мову наступним чином. Протягом першого року навчання іноземні студенти опановують абетку, оволодівають навчаннями читання й письма, вивчають склади й наголос, правопис апострофа та м'якого знака у словах тощо. Поступово вони починають усвідомлювати семантику слів, розмовляють і складають діалоги на соціально-побутову тематику, вчать сприймати на слух тексти, ознайомлюються з новими термінами. Студенти-іноземці з поданих частин мови самостійно утворюють прості та складні речення, виконують вправи, пояснюють правила написання слів, використовуючи у своїх відповідях мовленнєві конструкції опановані на заняттях. Проблемні наголоси, основні орфограми, граматики та пунктуація – це лише частина матеріалу, який допоможе студентів впевненіше почувати себе в різних мовленнєвих ситуаціях. Викладач, своєю чергою, добирає вправи, завдання, відповідний дидактичний матеріал, спрямовані на збагачення словникового запасу студентів-іноземців для формування й вільного висловлювання думок українською, зокрема – мультимедійні матеріали YouTube, фото, ілюстрації, кросворди, онлайн-курси, брейн-ринги, майстер-класи, творчі й тестові завдання тощо. Усе це сприяє активізації пізнавальної діяльності іноземних студентів та забезпечує ефективність оволодіння ними нормами української мови.

Разом з тим ця ефективність неабиякою мірою зумовлена й урахуванням викладачем національної культури та конфесійної належності студентів їхніх традицій, обрядів, звичаїв тощо. Студенти ж, своєю чергою, порівнюють надбання власної національної культури з українською.

Відвідування вистав, концертів, музеїв, різноманітні екскурсії та майстер класи є невід'ємною частиною духовного збагачення студента, тому

такі заходи спонукають до особистих коментарів чи висловлення їхньої власної думки.

Для виконання творчого завдання (самостійна/індивідуальна/групова робота) доцільно використовувати матеріали з мережі Інтернету. Такі завдання досить складні, але разом із тим ефективні, корисні й цікаві для них. Викладач акцентує увагу на труднощах під час виконання роботи та на можливих помилках. Відповідний дидактичний матеріал дозволяє студентів не лише оволодівати граматику, але й вивчати історію, національну культуру та традиції України. Отже, процес вивчення української мови як іноземної є невіддільним від ознайомлення студентів із культурою України.

Українська мова для іноземних студентів є досить складною дисципліною. Адаптуватися до відповідного мовно-культурного середовища їм допомагають тексти, що містять лінгвокраїнознавчу інформацію і знайомлять студентів із життям і творчістю видатних діячів України, досягненнями української науки та культури тощо.

Свою чергою, іноземні студенти порівнюють українську національну культуру з культурою свого народу, розповідають про видатних співвітчизників, народні свята, родинні традиції та улюблені заняття тощо.

Певні труднощі викликає у студентів переказ наукового тексту і статей із фаховою термінологією, уривків із художньої прози, віршів, поем, насичених фразеологізмами, прислів'ями та приказками, порівняннями, афоризмами, метафорами. Отже, відповідні завдання збагачують лексичний запас, тренують пам'ять, шліфують вимову студентів.

Зважаючи на складнощі в опануванні граматичного ладу української мови, наочні та текстові матеріали розглядаються як важливі форми мобільності, комунікації, що впливають на пізнавально-виховні інтереси іноземних студентів.

Використання викладачами лінгвокраїнознавчого матеріалу при викладанні української мови як іноземної стимулює мотивацію студентів, передбачає засвоєння ними знань про культуру, історію, релігію та традиції країни, залучення до обговорення й діалогу, уміння вчитися, працювати з підручниками, науковою та художньою літературою. Усе це формує й підтримує інтерес до оволодіння навчальним матеріалом, розширює обізнаність іноземних студентів у всіх сферах життєдіяльності та сприяє міжкультурній комунікації.

Налагодженню успішної навчальної взаємодії викладачів зі студентами-іноземцями неабиякою мірою сприяє використання анкетування, що дозволяє з'ясувати основні проблеми мовної адаптації респондентів та сприяє пошуку найбільш ефективних форм і методів викладання української мови для відповідної аудиторії. Так, проведене автором анкетування засвідчило, що 3,1 %

опитуваних респондентів, які прибули до України на навчання, володіли російською (Узбекистан, Турція, Туркменістан), а 96,9 % – із Марокко, Екватору, Нігерії, Індії планують намагаються опанувати українську мову.

Анкета

1. *Яка проблема спіткає Вас в Україні? (Фізіологічна, соціально-психологічна, юридична, культурна (релігія), комунікативна, освітня – необхідне підкреслити).*

2. *Які труднощі виникли у Вас в опануванні української мови? Напишіть _____.*

3. *Чи розуміють Вас українці під час спілкування? (Ні, інколи, частково, не можу відповісти – необхідне підкреслити).*

4. *Чи читаєте Ви статті про видатних українських діячів, дослідників, науковців, спортсменів? (Так, ні, не можу відповісти – необхідне підкреслити. Напишіть прізвище).*

5. *З чим або з ким Ви порівнюєте мову? Напишіть _____.*

6. *Як для Вас звучить українська мова? Напишіть _____.*

7. *Чи відчуваєте Ви певні труднощі під час сприймання української мови? (Так, ні, не можу відповісти – необхідне підкреслити).*

8. *Назвіть найперші українські слова, які Ви запам'ятали. Напишіть _____.*

9. *Які дії найбільше характеризують Вашу зацікавленість у вивченні української мови? (Вивчати культуру нації; розуміти співрозмовника; історичні події, політика країни, екологічні питання – необхідно розставити по черзі).*

Відпочиваючи на питання «Яка проблема спіткає Вас в Україні?», студенти, крім мовної, виділили також фізіологічні (6,9 %), соціально-психологічні (6,1 %), культурні (релігійні) (4,3 %), комунікативні (77,7 %) й освітні (5 %) проблеми. За результатами нашого опитування, фізіологічні проблеми респондентів пов'язані головним чином із різними змінами в життєвому циклі (природні, часові умови); постійним стресом (особливості й принципи життя); інтеграцією в соціум. Характер проблем соціально-психологічного плану визначають насамперед такі чинники: 1. Рівень самооцінки студентів, їх місце в соціумі. 2. Рівень комфортності – як фізіологічної, так і духовної (релігія, обряди, правила життя). 3. Рівень задоволення умовами перебування в Україні студенти визначають по-різному.

Мовний бар'єр – найбільша проблема, яку відзначають респонденти, оскільки серед опитуваних іноземних студентів з різних країн 85,7 % найчастіше спілкуються англійською мовою, 14,3 % – російською і жоден – українською.

З огляду на те, що в Запоріжжі українською мовою в повсякденному спілкуванні

послугується порівняно невелика частина містян, природними є сумніви іноземних студентів у необхідності її вивчення: «Навіщо знати українську мову, якщо нею тут мало хто користується?» (Узбекистан – Улукбек); «Я розговариваю на руском языке и меня все понимают» (Турція – Захра); «А я буду вивчати українську мову для загального розвитку» (Марокко – Халід). Завдання викладачів – пояснити, що українська мова має статус державної та володіти нею є виявом поваги до країни, де студенти-іноземці здобувають освіту, та до українського народу; до того ж, знання мови дозволяє вирішувати комунікативні проблеми, забезпечує взаєморозуміння у процесі спілкування.

«Чи розуміють Вас українці під час спілкування?» 67,3 % відповіли, що використовують міміку, жести, пояснення. У громадських місцях опитувані респонденти, зокрема ті, що не вивчали української, по можливості спілкуються англійською мовою (32,7 %). Деякі студенти відвідують громадські місця тільки з товаришами або друзями зі старших курсів і мають невеликий досвід спілкування, а відтак відчувають незручності, труднощі, комунікативний і психологічний дискомфорт. Більшість англомовних іноземних студентів з Марокко, Екватору, Нігерії, Індії відповіли, що опанування української мови є для них найбільшою проблемою, а українці часом розуміють їх, оскільки не володіють англійською.

Студенти-іноземці визнають, що для них «... українська мова – інструмент, який дає можливість спілкуватися в соціумі» (Нігерія – Хагінс).

На питання «Які дії найбільше характеризують Вашу зацікавленість у вивченні української мови?» респонденти відповіли: вивчити нові слова, опанувавши культуру нації (25,2 %), розвивати комунікативні здібності та розуміти співрозмовника (42,7 %). Як свідчать дані опитування, іноземні студенти цікавляться історичними та політичними подіями країни (31,1 %), отже, вони небайдужі до подій у країні, в якій отримують знання. Екологічні питання (1 %), як правило, їх не цікавлять.

Іноземні студенти охоче знайомляться з українською науковою, художньою літературою, періодикою, і на питання «Чи читаєте Ви статті про видатних українських діячів, дослідників, науковців, спортсменів?» вони відповіли ствердно (56,7 %) і назвали прізвища відомих людей України: лікарів М. Амосова, В. Хавкіна, М. Касьяна, письменників Тараса Шевченка, Е. Андіївської, спортсменів Андрія Шевченка і братів Кличків.

На питання анкети: «Які труднощі виникли у Вас в опануванні української мови?» деякі студенти відповіли, що читати й говорити українською мовою для них дуже складно через наявність у ній шиплячих звуків (Індія – Редді), м'яких приголосних (Індія – Боббі), звук «р» (Нігерія – Міріам), букв «з», «с», «ц», які можуть уподібнюватися

у вимові (Нігерія – Абіб). *«Мова складна як для вивчення, так і для спілкування, але деякі слова в ній схожі з англійськими»* (Зімбабве – Айна).

На прохання назвати найперші українські слова, які вони запам'ятали, студенти навели насамперед одиниці мовного етикету, що використовують, зокрема, для привітання і прощання (доброго ранку, добрий день, добрий вечір, до побачення, привіт), запиту (як справи?), подяки (спасибі, дякую).

Цікаво, неоднозначно, різноманітно студенти відповіли на запитання анкети *«Як для Вас звучить українська мова?»*: *«...приємно й мелодійно»* (Зімбабве – Сінтія), *«...у піснях і віршах пристрасно та емоційно»* (Індія – Нафін), *«...войовничо»* (Еквадор – Мігель); *«З чим або з ким Ви порівнюєте українську мову?»* – *«з козаками й дівчатами»* (Індія – Бобі), *«з душею»* (Індія – Шешу), *«з коханням»* (Марокко – Уссама), *«з природою – тиха, спокійна, бурхлива, затишна»* (Еквадор – Себастьян). Декілька респондентів мали й таку точку зору: *«мені сильно ріже вуха», «вона зовсім не музична», «здається нам грубуватою за звучанням»*.

На думку А. Маринич, «Викладання української мови як іноземної має відповідати вимогам часу, спиратися на останні досягнення, прогресивні здобутки науки та техніки» [2]. Інтернет-технології можуть успішно використовуватися на практичних заняттях з метою пошуку студентами додаткової інформації з тем, що вивчаються, для збору даних щодо створення комп'ютерної презентації, з метою перевірки рівня знань студентів (робота з різноманітними онлайн-курсами – читання тексту, виконання вправ та ін.).

Застосування презентацій під час вивчення нової теми є цікавим елементом заняття, який зосереджує увагу студентів на потрібному матеріалі. Особливо ефективним є використання презентацій PowerPoint, що допоможе студентіві-іноземцю легко засвоїти лексичний чи граматичний матеріал під час вивчення нової лексики з тем *«Університет»*, *«Гуртожиток»*, *«Моя кімната»*, *«Місто»*, *«Магазини»*, *«Наш відпочинок»*, *«Знайомство»*, *«Мої друзі»* та ін. [там само].

Під час проведення брейн-рингу з української мови студенти зможуть не тільки виявити набуті знання, але й відчути позитивні емоції від інтелектуального спілкування, а також підвищити рівень знань та умінь застосовувати їх на практиці й у повсякденному житті. Запитання для цієї форми роботи мають бути різноплановими, розрахованими на кмітливість, креативність, знання граматичного матеріалу з української мови та використання мовних конструкцій у різних мовленевих ситуаціях. Під час брейн-рингу іноземні студенти демонструють знання з тем *«Я і моя сім'я»*, *«Культура і традиції»*, *«Мій гуртожиток»*, *«Місто, де я живу і навчаюся»*, *«Моя родина»*. Викладачі та

студенти обговорюють найбільш цікаві моменти, аналізують помилки команд і шляхи пошуку відповідей. Такі заняття дозволять іноземним студентам краще адаптуватися до навчання і соціального оточення та вивчати державну мову України.

Крім інтерактивних методів не слід забувати й про такий вид роботи, як аудіювання тексту. Він розвиває як мозкову, так і зорову пам'ять, що дає змогу запам'ятовувати усе більше і більше лексичного матеріалу, правильно формулювати й відображати на папері речення, правильно ставити питання і давати відповіді. Важливим навчальним і професійно-орієнтованим умінням студентів є сприйняття й розуміння усного мовлення. Т. Касьяненко зазначає, що як правило, у вищих навчальних закладах набуттю навичок аудіювання приділяється недостатня увага. На оволодіння цими вміннями і навичками відводиться мало навчальних годин, а в навчальному процесі використовуються переважно традиційні технології навчання, такі, як прослуховування і переказ уривку тексту, а також відповіді на запитання викладача за прослуханим матеріалом. Практика свідчить, що оволодіння навичками та вміннями аудіювання все ще ґрунтується на принципах суб'єктно-об'єктної взаємодії викладача і студента. Викладач не ставить студента в ситуацію вибору, а дає, головним чином, готове завдання, спостерігає за його виконанням і здійснює контроль [1].

Важливо також заохочувати студентів-іноземців читати книги, журнали та газети, переглядати телепередачі, документальні та художні фільми українською мовою, що сприятиме розширенню їхнього світогляду, обізнаності в усіх сферах життєдіяльності людини.

Висновки. Отже, перед викладачем ЗВО постають завдання створити такі засади вивчення української мови, щоб студенти могли активно послуговуватися нею в усіх сферах громадського життя і як інструментом набуття професійних знань, і як засобом повсякденного спілкування. Поєднання традиційних та інноваційних методологічних підходів дадуть можливість викладачам мови покращити результативність навчального процесу і підвищити рівень знань студентів, ефективність організації їхньої навчально-пізнавальної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Касьяненко Т. А. Викладання української мови як іноземної: принципи оптимізації та інновації. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92568/01-asianenko.pdf?sequence=1>
2. Маринич А. М. Активізація пізнавальної діяльності студентів під час вивчення української мови як іноземної. URL: http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/8507/1/МариничАМ_2018_150-151.pdf